

Sveriges bästa skola för alla – likvärdighet och kvalitet



Vad menas med kvalitet i skolan?

Läromedel som inte finns. Betygsinflation. Elevhälsa på knäna. Larmrapporterna om kvaliteten i svensk skola duggar tätt. Samtidigt som internationella kunskapsmätningar visar att skolan är betydligt bättre än sitt rykte.

Sydsvenskans Emma Leijnse har ägnat ett år åt att granska kvaliteten på Skånes gymnasieskolor. Hon skriver att "[n]ästän vilket kriterium man än använder så kan det ifrågasättas".

I skoldebatten talas det ofta om vikten av kvalitet i skolan och att om skolor inte lever upp till kvalitet så ska det vidtas åtgärder. I skrivande stund har över tio lika utredningar uppdrag som berör svensk skola. De ska lämna sina förslag under tidsperioden oktober 2024-april 2025. En av dessa är "U 2022:08 Om vinst i skolan". Utredaren ska bland annat lämna förslag som innebär att vinstutdelning inte får ske om skolan har kvalitetsbrister och utredaren ska också lämna förslag på under vilka förutsättningar som tillsynsmyndigheterna ska kunna fatta beslut som innebär att enskilda huvudmän inte får statliga medel i de fall förskole- eller skolenheter över tid uppvisar bristande eller otillräckliga resultat när det gäller utbildningens kvalitet eller barn och elevers kunskapsutveckling. Då inställer sig frågan – hur definieras kvalitet och kvalitetsbrister? Det är inte tydligt i dag.

Om begreppet kvalitet ska ligga till grund för så allvarliga konsekvenser är det rimligt att alla vet hur det definieras. Det måste vara förutsägbart för alla hur lagstiftaren definierar kvalitet och därmed också kvalitetsbrister. Men här brister det från lagstiftarens sida. Det är inte förutsägbart.

Vi bad Lena Dahlstedt, med mångårig erfarenhet av såväl statlig som kommunal ledning, styrning och utveckling inom skolområdet, att skriva en rapport om hur dagens system ser ut när det gäller regelverk, likvärdighet och kvalitet. I denna rapport beskriver hon hur ansvarsfördelningen ser ut i dag mellan staten, skolhuvudmännen i form av kommuner och friskolehuvudmän. Hon beskriver dagens kvalitetssystem

” Hur definieras kvalitet och kvalitetsbrister? Det är inte tydligt i dag.

och hur skolmyndigheterna jobbar med dessa. Men uppfyller de befintliga systemen kravet på en tydlig kvalitetsdefinition och förutsägbarhet när det gäller var gränsen går mellan kvalitet och kvalitetsbrister? Hennes svar på den frågan är nej.

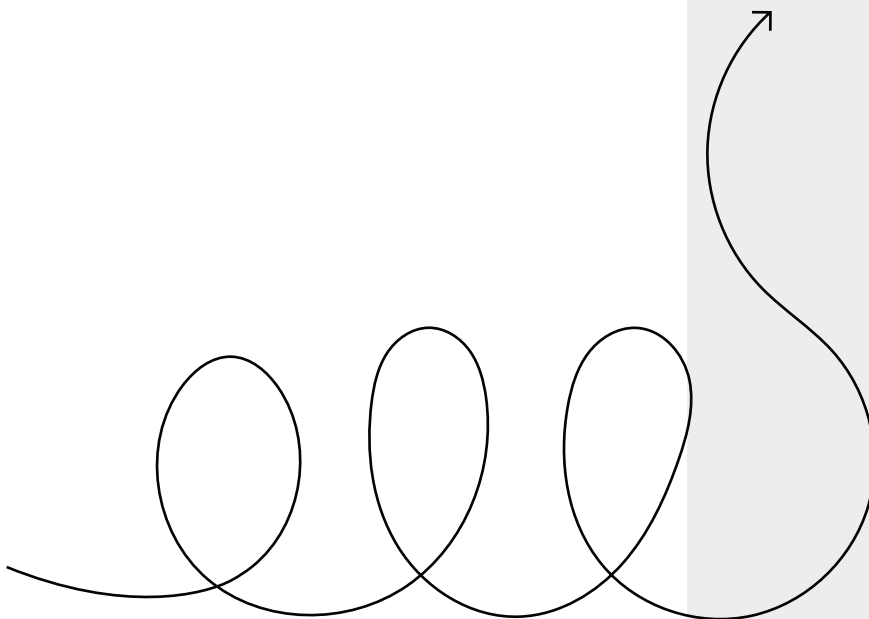
Det är uppenbart att den så kallade vinstbegränsningsutredningens uppdrag när det gäller att villkora vissa åtgärder till att skolhuvudmännen lever upp till en viss kvalitet, förutsätter att staten gör sin hemläxa. En rättsstat förutsätter ett tydligt regelverk när det gäller vilka handlingar som leder till åtgärder från statens sida. Lena Dahlstedt tydliggör att det finns uppenbara brister i det svenska kvalitetssystemet på skolområdet. Detta oaktat om man kopplar det till vinstbegränsningar eller utbetalning av statsbidrag.

Frågan är mycket angelägen. Sverige behöver ett mycket tydligare system för att tydliggöra var gränsen går för vad som är acceptabel och inte acceptabel kvalitet i skolan. Behovet är angeläget och omfattar alla, oavsett huvudman.

Vi behöver bli mer överens om vad skolkvalitet faktiskt innebär. Den här rapporten kan förhoppningsvis bli en början.

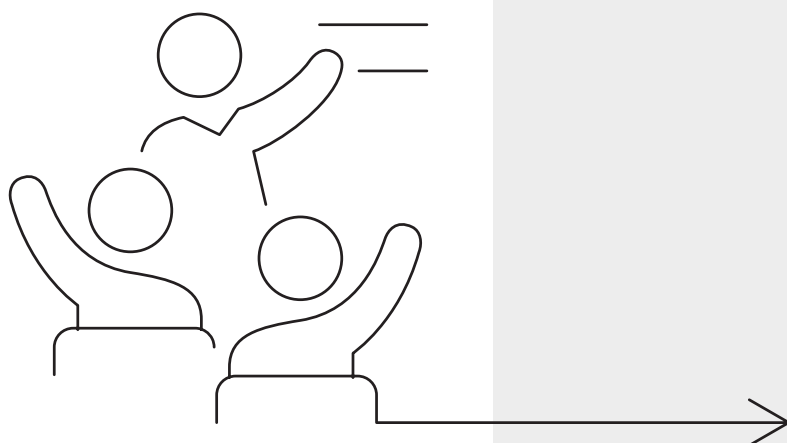
Andreas Mörck

Förbundsdirektör
Almega Utbildning



Sveriges bästa skola för alla – likvärdighet och kvalitet

Förord.....	2
Inledning.....	5
Sammanfattning.....	6
Delat ansvar för att skapa Sveriges bästa skola för alla.....	7
Likvärdighet i svensk skola.....	11
Kvalitet i svensk skola.....	14
Att leda och styra skolverksamhet för bättre resultat.....	24
Avslutande reflektioner.....	27



Inledning

Kravet på likvärdighet och kvalitet har länge varit centralt i utvecklingen av svensk skola. Begreppens innebörd och tillämpning har åter aktualiserats i de nationella utredningar som nu pågår när det gäller skolans ledning, styrning och utveckling

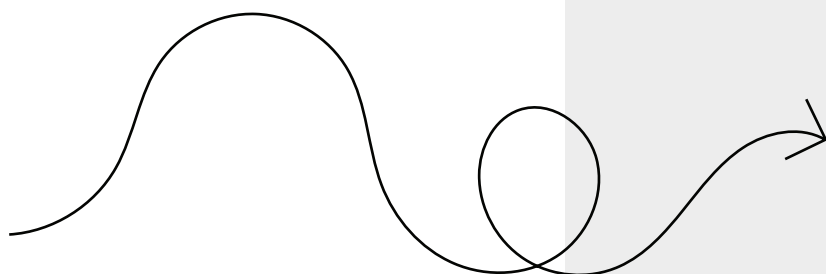
Denna rapport ger en samlad bild efter många års erfarenhet av både kommunal och statlig ledning, styrning och utveckling av skolan. Mitt fokus är genomgående frågan om hur vi skapar Sveriges bästa skola för alla elever – alla har rätt till maximal utveckling utifrån sina egna förutsättningar – det är likvärdighet och kvalitet enligt skollagen.

Rapport inleds med ett avsnitt om ansvarsfördelningen i svensk skola för att underlätta senare resonemang om likvärdighet och kvalitet. Det delade ansvaret har flera dimensioner. En skiljelinje går mellan stat och kommun i förhållande till huvudmannanivån. Kommunen har dessutom ofta två olika roller, dels som hemkommun för alla barn och ungdomar, dels som huvudman om kommunen driver egna skolor. En annan skiljelinje går mellan politiskt ansvar och ansvar hos tjänstepersoner och de professionella i skolan.

Därefter ges en översikt om likvärdighet och kvalitet i skolan och hur skolmyndigheterna hanterar det nationella kvalitetssystemet idag. Rapporten ger också goda råd om hur man kan styra och leda skolverksamhet i en kommun samt avslutande reflektioner bland annat om framtidens nationella kvalitetssystem.

Min förhoppning är att rapporten kan bidra till en mer konstruktiv diskussion om likvärdighet och kvalitet i svensk skola idag och i framtiden – för elevernas bästa.

Lena Dahlstedt oktober 2024



Sammanfattning

Denna rapport beskriver kort styrningen av svensk skola med fokus på likvärdighet och kvalitet.

Rapporten inleds med ett avsnitt om ansvarsfördelningen i svensk skola för att underlätta senare resonemang om likvärdighet och kvalitet. Ansvaret för skolan i Sverige delas mellan staten, hemkommunerna och skolhuvudmännen. Det delas också mellan politiker och tjänstepersoner på olika nivåer i skolsystemet.

Likvärdighet handlar om lika tillgång till utbildning, likvärdig utbildning och utbildningens lika värde. Rapporten beskriver vad detta innebär för tillämpningen av lagen och vad staten, hemkommunen och huvudmännen främst bör fokusera på

Kvalitet i svensk skola beskrivs främst utifrån portalparagrafen skollagen §2 som säger att alla elever har rätt att utvecklas maximalt utifrån sina egna förutsättningar. Rapporten innehåller också en beskrivning av pågående arbete i staten kring kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling samt några tankar om nuvarande och framtida kvalitetssystem för svensk skola.

Den fjärde delen beskriver hur man kan göra i praktiken för att hantera det komplexa uppdraget att leda och styra skola i en kommun. Fokus på maximal utveckling för alla, höga förväntningar, tydliga enkla mål och transparent uppföljning, utbilda och lita på professionen och jobba med svansarna. Det är fem goda råd utifrån lång erfarenhet av att leda och styra skolan i praktiken.

Avslutningsvis ges några tydliga inspel till den fortsatta utvecklingen av likvärdighet och kvalitet i skolan på områdena nedan:

-
- **Tydlig gemensam målsättning för alla aktörer**
 - **Lika villkor för alla huvudmän**
 - **Ett balanserat och faktabaserat nationellt kvalitetssystem**
 - **Pågående nationella utredningar**
 - **Statliga skolmyndigheters utveckling under 1991 - 2024**

Allt med fokus på att alla elever har rätt till maximal utveckling utifrån sina egna förutsättningar!

Delat ansvar för att skapa Sveriges bästa skola för alla

Denna rapport inleds med ett avsnitt om ansvarsfördelningen i svensk skola för att underlätta senare resonemang om likvärdighet och kvalitet. Ansvaret för skolan i Sverige delas mellan staten, hemkommunerna och skolhuvudmännen. Det delas också mellan politiker och tjänstepersoner på olika nivåer i skolsystemet.

Statens roll och ansvar

- Nationella mål, utvärdering och uppföljning
- Nationell skolutveckling
- Betygssystem och nationella prov
- Tillstånd och tillsyn, inspektion och granskning
- Lärarutbildning och rektorsutbildning

Staten har många viktiga roller och ansvar i det svenska skolsystemet. Det är staten som beslutar om alla styrande dokument till exempel nationella mål, läroplaner, kursplaner, nationella prov och betygssystem samt tillstånd och tillsyn i olika former. Staten har också ansvar för lärarutbildningen och rektorsutbildningen samt den nationella skolutvecklingen.

Det finns flera skolmyndigheter som tillsammans har det nationella ansvaret för skolan - Skolverket, Skolinspektionen och Specialpedagogiska skolmyndigheten. Det är viktigt att skolmyndigheterna samarbetar och driver utvecklingen i samma riktning som riksdag och regering anger. Det är också viktigt att skolmyndigheterna har kunskap om lokal skolutveckling för att kunna utföra sitt uppdrag på bästa sätt till nytta för skolor, lärare och elever.

Om staten gör det enkelt, tydligt och transparent för huvudmännen blir det lättare för lärare och skolledare att göra sitt bästa för eleverna. Gör det enkelt att göra rätt.

Hemkommunens roll och ansvar

- Säkerställa att alla barn och unga får tillgång till utbildning i grundskolan och gymnasieskolan (även förskola och vux) genom kommunala eller fristående skolor.
- Säkerställa skolplikten i grundskolan i förhållande till föräldrar.
- Godkänna fristående förskolor och Vux anordnare samt bedriva aktiv tillsyn av de.
- Följa upp och utvärdera hur det går för alla elever inklusive de som är placerade på annan ort än hemkommunen

Hemkommunens uppdrag är att se till att medborgarna har tillgång till välfärdstjänster av hög kvalitet. Det kan kommunen göra med klok planering och dimensionering, myndighetsutövning, kvalitetsutveckling och kvalitetssäkring. Det handlar om att säkerställa både kvantitet och kvalitet för hemkommunens medborgare.

Hemkommunen behöver säkerställa att alla får det de har rätt till exempelvis förskoleplatser och skolplatser. Då krävs det bra prognoser på kort och lång sikt och klok planering av både utbud och efterfrågan och en bra samverkan mellan kommunala och fristående aktörer.

Hemkommunen måste också säkerställa en hög kvalitet på de som får leverera välfärdstjänster till medborgarna. Att säkra en hög lägstanivå och stimulera en riktigt hög nivå hos många aktörer blir en viktig uppgift för hemkommunen, till exempel genom aktiv tillsyn av förskolor och vuxenutbildning och med ett gott samspel med alla huvudmän kring kvalitetsutveckling av skolan.

Huvudmännens roll och ansvar

Huvudmännens roll och ansvar är att erbjuda barn och unga en likvärdig utbildning enligt det nationella regelverket och utifrån varje elevs förutsättningar.

2 § Kommuner är huvudmän för förskola, förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola, gymnasieskola, anpassad gymnasieskola, kommunal vuxenutbildning och fritidshem, om inte annat följer av 4 §.

Enskilda

5 § Enskilda får efter ansökan godkännas som huvudmän för förskola, förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola, gymnasieskola, anpassad gymnasieskola och fritidshem.

Godkännande ska lämnas om den enskilde:

1. genom erfarenhet eller på annat sätt har förvärvat insikt i de föreskrifter som gäller för verksamheten,
2. har ekonomiska förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för verksamheten, och
3. i övrigt har förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för utbildningen

Vidare krävs att den enskilde i övrigt bedöms lämplig. I fråga om en juridisk person krävs att samtliga som anges i 5 a § andra stycket bedöms lämpliga. Vid lämplighetsbedömningen ska viljan och förmågan att fullgöra sina skyldigheter mot det allmänna, laglydnad i övrigt och andra omständigheter av betydelse beaktas.

Kommuner och enskilda kan vara huvudmän för skola i Sverige. De ska alla följa samma regelverk och skapa en utbildning enligt de nationella styrdokument. En utbildning som ger den enskilda eleven möjlighet att nå maximal utveckling utifrån sina förutsättningar. Staten kan också vara huvudman, de är idag huvudman för Sameskolan, Specialskolan och Svenska skolan utomlands.

Nedan ges några exempel på de olika ansvar staten, hemkommunen och huvudmannen har för att säkra likvärdighet och kvalitet i svensk skola.

Staten	Hemkommunen	Huvudmannen
Nationella styrdokument	Säkerställa lika tillgång till utbildning för alla barn och unga	Genomföra utbildning i alla skolformer utifrån de nationella styrdokument
Övergripande planering, dimensionering och information om skolval	Lokal planering, dimensionering och information om utbud	Lokal planering, dimensionering och information om de egna skolorna
	Tillhandahålla neutralt och korrekt skolval	Tillhandahålla skola enligt tillstånd
Nationell utveckling och systematiskt kvalitetsarbete	Lokal utveckling och systematiskt kvalitetsarbete	Lokal utveckling och systematiskt kvalitetsarbete
Nationella prov och central rättning		Lokala prov och rättning
Uppföljning och utvärdering	Uppföljning och utvärdering av resultat och kvalitet för eleverna i hemkommunen	Uppföljning och utvärdering av resultat och kvalitet i huvudmannens skolor
Nationell tillsyn av alla huvudmän	Lokal tillsyn ex av enskilda förskolor och Vux anordnare	Granska och utveckla egna skolor med brister
Betygssystem	Arkivering av betyg	Säkerställa att betygs-sättningen fungerar enligt nationella regler
Läroutbildning och rektorsutbildning		Rekrytera, utveckla och avveckla lärare/personal Praktikplatser för lärare
Finansiering via utjämningsystem och särskilda satsningar	Finansiering av skolpeng för alla elever som går i skola hos olika huvudmän i och utanför hemkommunen	Finansiering av enskilda skolor hos huvudmannen

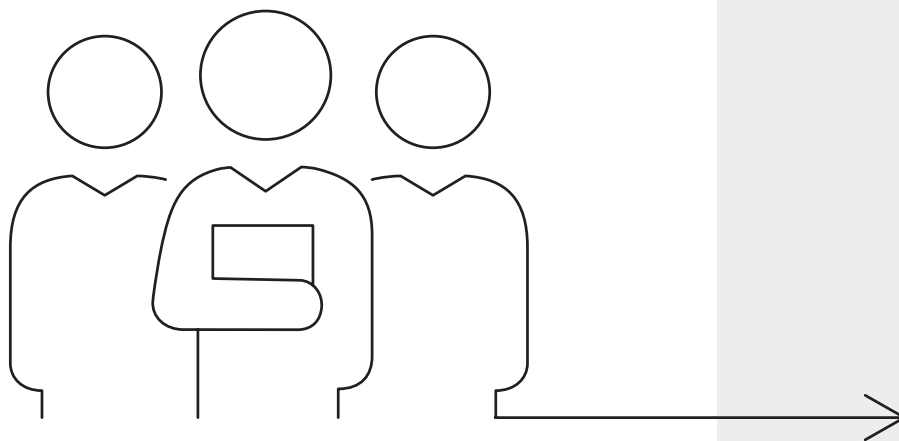
Delat ansvar mellan politiker och tjänstepersoner

Ansvaret för skolan är som ses ovan delat mellan staten, hemkommunerna och huvudmännen, men det är också delat mellan politiker och tjänstepersoner. Nationella och lokala politiker har ansvar för att fatta beslut inom sina respektive områden.

Tjänstepersoner inom staten, hemkommunerna och hos huvudmännen har ansvar för att genomföra det som politiker/nämnder/styrelser har beslutat. Professionen i skolan till exempel lärare och skolledare behöver tydliga och enkla mål som följs upp på ett sätt som också stödjer skolutveckling på kort och lång sikt.

På senare tid har också frågan om huvudmannens ägare blivit mer aktuell. Vem ska få äga en skola? Hur ska man granska ägarna vid ansökan och vid större förändringar av skolan? Idag kan skolor ägas av staten, kommuner och enskilda huvudmän till exempel aktiebolag, ekonomisk förening, ideell förening och stiftelser. Kontrollen av ägare sker främst när det gäller etablering av nya fristående skolor, inte vid större förändringar av skolväsendet i kommuner eller hos staten. Några pågående utredningar studerar olika frågor som har med ägarskapet att göra, se bilaga 1.

Vi behöver utveckla en ökad respekt och tillit mellan de olika aktörerna i skolsystemet. Alla måste arbeta för att göra det enklare att bedriva en riktigt bra undervisning för alla barn och unga i hela landet. Krångla inte till det för professionen, gör det enkelt att göra bra skola. Samspelet mellan olika aktörer måste också utvecklas i framtiden. Om alla parter tar sitt ansvar och jobbar gemensamt mot en tydlig kunskapsinriktad målsättning så kan det bli riktigt bra för eleverna.



Likvärdighet i svensk skola

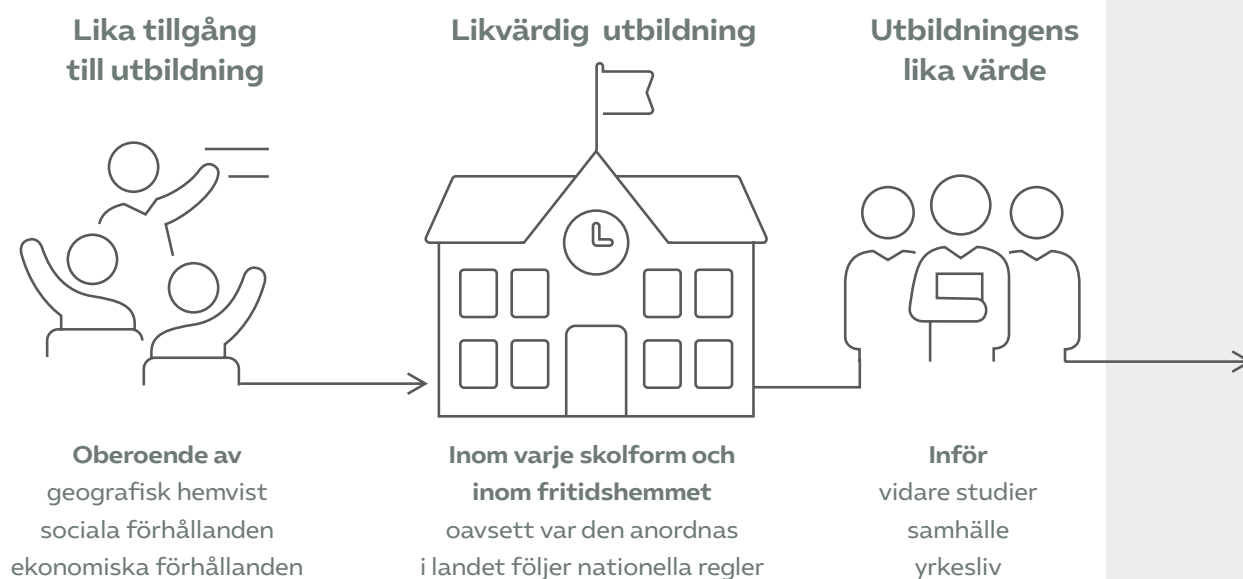
Lika tillgång till utbildning – likvärdig utbildning – utbildningens lika värde

Skollagen säger att Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas. Likvärdig utbildning är främst en politisk viljeinriktning. Med likvärdig utbildning avses en utbildning som följer det nationella regelsystemet. Detta är till sitt innehåll, omfattning och utformning föränderligt över tid, men kravet på likvärdighet och skyldigheten att följa de nationella reglerna är bestående.

För att det ska fungera i praktiken måste reglerna vara enkla och tydliga så att de som ska tillämpa de förstår. Det andra som krävs för att garantera likvärdig utbildning är en effektiv kontroll av att reglerna efterlevs.

Ansvar för att alla elever ska få en likvärdig utbildning ligger därför på normgivande, genomförande och kontrollerande instanser. Det innebär att staten, hemkommunerna och skolhuvudmännen måste ta sitt respektive ansvar för att alla elever ska få en likvärdig utbildning.

Begreppet likvärdighet används lite olika av olika politiska partier, praktiker, författare och forskare. Några vanligt förekommande begrepp inom likvärdighet är lika tillgång till utbildning, likvärdig utbildning och utbildningens lika värde. Nedan ges en kort introduktion till begreppen som bygger på Skolverkets rapport om likvärdighet i skolan (1996) justerad för dagens lagstiftning.



Lika tillgång till utbildning

Lika tillgång till utbildning

8 § Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag.

Några områden som är särskilt viktiga när det gäller lika tillgång till utbildning är det finns aktuell information om utbud och valmöjligheter, att intagning och urval av elever sker neutralt och korrekt samt att man beaktar geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden när skolverksamheten utformas.

Hemkommunen har ett särskilt stort ansvar för tillämpningen av lagtexten på detta område. För att kunna göra det behöver hemkommunen kontinuerligt ta fram relevanta och neutrala underlag för att följa upp och utvärdera tillgången till utbildning för alla barn och unga inom alla skolformer.

Likvärdig utbildning

Likvärdig utbildning

9 § Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas.

Likvärdig betyder inte likformig i betydelsen likadan. Tvärtom skall det inom de ramar som staten ger finnas utrymme för att organisera utbildningen på olika sätt och anpassa den till behov hos olika elever och vid olika skolor. Det viktigaste instrumentet för att nå en likvärdig utbildning är de nationella läroplanerna och kursplanerna.

Några områden som är särskilt viktiga när det gäller likvärdig utbildning är att:

- undervisningen sker enligt gällande läroplan och kursplaner
- eleverna får den garanterade undervisningstiden
- personalen är utbildad och har kompetens för den verksamhet de ska bedriva
- eleverna får det stöd de behöver
- skolan kan garantera eleverna trygghet och studiero
- huvudmannen styr och kontrollerar sin verksamhet
- elever och föräldrar får information och inflytande
- eleverna bedöms på lika villkor enligt gällande betygssystem

Staten i form av riksdag, regering och skolmyndigheter har ansvar för att de nationella styrdokumenterna utformas så att de bidrar till en likvärdig utbildning av hög kvalitet. Staten har också ansvar för att följa upp, utvärdera och kontrollera att skolhuvudmännen bedriver sin utbildning enligt de nationella reglerna.

Staten har även ansvar för utformning och genomförande av lärarutbildningen så att skolorna kan få tillgång till välutbildade lärare i alla ämnen och i hela landet. Alla elever behöver få tillgång till riktigt bra lärare, det är den viktigaste faktorn för elevernas framgång i skolan.

Statens ansvar är också att utforma ett betygssystem som både fungerar i praktiken så att eleverna kan bedömas på lika villkor och att betygssystemet fungerar som urvalsinstrument till vidare studier.

Hemkommunens ansvar är framförallt att säkerställa att alla barn och unga i kommunen har tillgång till skola och utbildning enligt det nationella regelverket.

Skolhuvudmännen har ansvar för att utbildningen genomförs enligt de nationella reglerna och de tillstånd huvudmännen har, samt följa upp, utvärdera och kontrollera sin egen verksamhet.

Utbildningens lika värde

Utbildningens lika värde handlar främst om att förbereda eleverna för vidare studier, samhälle och medborgarskap samt yrkesliv. Nedan ges några frågeställningar som belyser dessa områden.

- **Vidare studier – Ger utbildningen eleverna de kunskaper och färdigheter de behöver för att klara vidare studier?
Har utbildningarna lika värde vid intagning till högre studier?**
- **Samhälle och medborgarskap – Kan skolan ge eleverna den grund som behövs för att de ska kunna delta aktivt i samhällslivet till exempel alla människors lika värde, individens frihet och integritet, jämställdhet och soliditet.**
- **Yrkesliv - Kan skolan fördjupa och utveckla elevernas kunskap och färdigheter som förberedelse för kommande yrkesliv?
Är yrkesutbildningen aktuell och relevant?**

Utbildningens lika värde kan ses både ur den enskilde elevens perspektiv och ur ett samhällsperspektiv. Det är viktigt att staten tar sitt ansvar för utbildningens lika värde till exempel genom läroplaner och kursplaner och för hur man utformar betygssystemet. Huvudmännen har också ett ansvar att utveckla formerna för samarbetet med högre utbildning och näringsliv så att eleverna får möjlighet att möta arbetslivet tidigt och på olika sätt i utbildningen.

Kvalitet i svensk skola

Vad är egentligen kvalitet i svensk skola och hur arbetar olika aktörer med att förbättra kvaliteten? Det finns förstås många sätt att angripa denna fråga. Jag väljer att starta kvalitetsdiskussionen i Skollagens portalparagraf 2§ som talar om vad skolan ska åstadkomma.

Kvalitet och systematisk kvalitetsarbete i skollagen

Skollagens portalparagraf 2§ beskriver målsättningen med skolan och elevernas lärande och personlig utveckling:

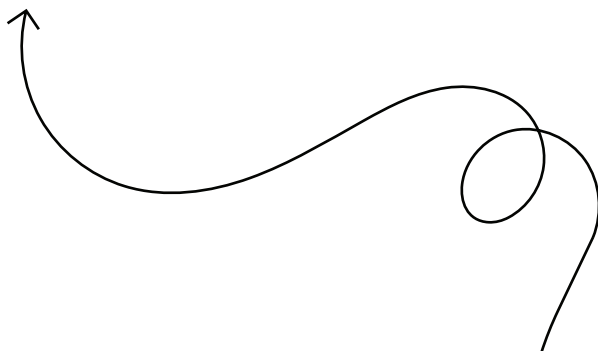
2 § Alla barn och elever i samtliga skolformer och i fritidshemmet ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.

Elever som till följd av en funktionsnedsättning har svårt att uppfylla de olika betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som gäller, ska ges stöd som syftar till att så långt som möjligt motverka funktionsnedsättningens konsekvenser.

Elever som lätt uppfyller de betygskriterier eller kriterier för bedömning av kunskaper som minst ska uppfyllas ska ges ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling. Lag (2022:146).

Portalparagrafen har ett mycket starkt fokus på alla elevers möjlighet att nå maximal utveckling utifrån sina förutsättningar. Det gäller förstås både elever som behöver mycket stöd och de som kan stimuleras att nå riktigt långt i sin kunskapsutveckling. Alla elever har rätt till maximal utveckling utifrån sina egna förutsättningar och det måste också det nationella kvalitetssystemet fokusera på.

Nedan beskrivs det nationella regelverket kring systematiserat kvalitetsarbete som det ser ut nu och hur myndigheterna ser på kvalitetsarbetet och utveckling av ett nationellt kvalitetssystem.



Systematiskt kvalitetsarbete

Nationell nivå

2 § I 26 kap. finns bestämmelser om tillsyn, statlig kvalitetsgranskning och nationell uppföljning av skolväsendet och andra utbildningar.

Huvudmannanivå

3 § Varje huvudman inom skolväsendet ska på huvudmannanivå systematiskt och kontinuerligt planera och följa upp utbildningen, analysera orsakerna till uppföljningens resultat och utifrån analysen genomföra insatser i syfte att utveckla utbildningen. Lag (2022:940).

Enhetsnivå

4 § Sådan planering, uppföljning, analys och utveckling av utbildningen som anges i 3 § ska genomföras även på förskole- och skolenhetsnivå.

Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Barn i förskolan, deras vårdnadshavare och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet. Rektorn ansvarar för att kvalitetsarbete vid enheten genomförs enligt första och andra styckena. Lag (2022:940).

Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet

5 § Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska vara att de mål som finns för utbildningen i denna lag och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls.

Dokumentation

6 § Det systematiska kvalitetsarbetet enligt 3 och 4 §§ ska dokumenteras.

Systematiskt kvalitetsarbete enligt Skolverket

Syftet med ett systematiskt kvalitetsarbete enligt Skolverket är att synliggöra kvalitet och likvärdighet, vad vi gör, varför och vad det leder till. Skollagen innehåller ett tydligt krav på systematiskt kvalitetsarbete. Där framgår också att kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Elevernas vårdnadshavare, barn i förskolan och deras vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet. Rektorn ansvarar för arbetet. Även i läroplanerna finns krav på kvalitetsarbete.

På regeringens uppdrag tar de även fram föreskrifter som kommer att förtydliga hur arbetet ska bedrivas.

Regeringen har gjort vissa ändringar av det uppdraget.

Ändringarna innebär att

- vissa krav på innehållet i föreskrifterna inte längre ingår i uppdraget
- bestämmelser ska införas i föreskrifterna om hur arbetet ska bedrivas för att betyg ska sättas på ett rättvisande sätt som återspeglar elevens kunskaper i ämnet
- synpunkter ska inhämtas från andra myndigheter och organisationer, bland annat i syfte att föreskrifterna ska bli ändamålsenliga vid tillsyn och inte i onödan öka den administrativa bördan
- tidpunkten för när Skolverket senast ska ta beslut om föreskrifterna har flyttats fram till den 28 februari 2025.

Det nationella kvalitetssystemet för skolväsendet

De nationella målsättningarna, delmålen och indikatorerna ingår, tillsammans med verksamhetens förutsättningar och faktorer för framgångsrik skolutveckling i det nationella kvalitetssystemet för skolväsendet. I kvalitetssystemet ingår även skollagens regleringar av det systematiska kvalitetsarbetet, Skolverkets kommande föreskrifter om det systematiska kvalitetsarbetet, kvalitetsdialogerna och Skolinspektionens tillsyn.

Målsättningar, delmål, indikatorer, verksamhetens förutsättningar och faktorer för framgångsrik skolutveckling kan användas som utgångspunkt för det systematiska kvalitetsarbetet och ska bidra till stärkt utveckling och lärande, höjda kunskapsresultat, ökad kvalitet och en mer likvärdig utbildning inom det svenska skolväsendet. Nedan ges några exempel ur det nationella kvalitetssystemet.

Grundskolan

Nationell målsättning: I grundskolan får varje elev en utbildning av hög kvalitet som ger eleven goda möjligheter att inhämta och utveckla kunskaper och värden samt ger en god grund för fortsatt utbildning.

Delmål 1: Varje elev har de kunskaper den behöver för att vara väl förberedd för fortsatt utbildning.

Indikatorer, exempelvis:	Källa
• Andel elever som har lägst betyget E i samtliga ämnen efter årskurs 6	Nat. statistik
• Andel elever som har lägst betyget E i samtliga ämnen efter årskurs 9	Nat. statistik
• Andel elever som blir behöriga till ett nationellt program i gymnasieskolan.	Nat. statistik

Delmål 2: Varje elev får en utbildning som präglas av trygghet och en undervisning som präglas av studiero.

Indikatorer, exempelvis:	Källa:
• Elevers upplevelse av trygghet i årskurs 5	Skolenkäten (index 8)
• Elevers upplevelse av trygghet i årskurs 8	Skolenkäten (index 8)
• Elevers upplevelse av studiero i årskurs 5	Skolenkäten (index 9)
• Elevers upplevelse av studiero i årskurs 8	Skolenkäten (index 9)
• Elevers upplevelse av skolans arbete med att förhindra kränkningar i årskurs 5	Skolenkäten (index 10)
• Elevers upplevelse av skolans arbete med att förhindra kränkningar i årskurs 8	Skolenkäten (index 10)
• Pedagogiska personalens uppfattning om trygghet	Skolenkäten (index 10)
• Pedagogiska personalens uppfattning om studiero	Skolenkäten (index 9)

Delmål 3: Varje elev får en undervisning som ger den ledning och stimulans eleven behöver för att kunna nå så långt som möjligt i sitt lärande och sin utveckling.

Indikatorer, exempelvis:	Källa:
• Elevers upplevelse av stimulans i årskurs 5	Skolenkäten (index 2)
• Elevers upplevelse av stimulans i årskurs 8	Skolenkäten (index 2)
• Pedagogiska personalens uppfattning om stimulans	Skolenkäten (index 3)

Gymnasieskolan

Nationell målsättning: I gymnasieskolan får varje elev en utbildning av hög kvalitet som ger eleven goda möjligheter att inhämta, utveckla, fördjupa och tillämpa kunskaper och värden samt ger en god grund för yrkesverksamhet och fortsatta studier. Utbudet av utbildningar är anpassat till ungdomars efterfrågan och arbetsmarknadens behov av gymnasialt och eftergymnasialt utbildade personer.

Delmål 1: Varje elev fullföljer gymnasieskolan.

Indikatorer/lokal uppföljning, exempelvis:	Källa:
<ul style="list-style-type: none">• Andel elever som uppnår gymnasieexamen inom tre respektive fyra år, på högskoleförberedande respektive yrkesprogram	Nat. statistik
<ul style="list-style-type: none">• Andel elever av dem som börjar på ett introduktionsprogram och går över till ett nationellt program, som uppnår gymnasieexamen inom fem år	Nat. statistik
<ul style="list-style-type: none">• Andel elever på introduktionsprogram som når målen med sin utbildning	Lokal uppföljning

Delmål 2: Varje elev är väl förberedd för yrkesverksamhet eller för fortsatta studier.

Indikatorer, exempelvis:	Källa:
<ul style="list-style-type: none">• Andel elever som tre år efter avslutad utbildning på yrkesprogram eller högskoleförberedande program har etablerad ställning på arbetsmarknaden, är högskolestuderande respektive deltar i andra studier	Nat. statistik
<ul style="list-style-type: none">• Andel elever som tre år efter avslutad utbildning på introduktionsprogram har etablerad ställning på arbetsmarknaden, är högskolestuderande respektive deltar i andra studier	Nat. Statistik

Delmål 3: Varje elev får en utbildning som präglas av trygghet och en undervisning som präglas av studiero.

Indikatorer, exempelvis:	Källa:
• Elevers upplevelse av trygghet år 2	Skolenkäten (index 9)
• Elevers upplevelse av studiero år 2	Skolenkäten (index 8)
• Elevers upplevelse av skolans arbete med att förhindra kränkningar år 2	Skolenkäten (index 10)
• Pedagogiska personalens uppfattning om trygghet	Skolenkäten (index 10)
• Pedagogiska personalens uppfattning om studiero	Skolenkäten (index 9)

På motsvarande sätt har Skolverket också tagit fram nationell målsättning med delmål och indikatorer för förskolan, förskoleklassen, specialskolan, sameskolan, fritidshemmet, anpassad grundskola, anpassad gymnasieskola och kommunala vuxenutbildning.

Det är bra att Skolverket börjar ta fram kvalitetskriterier men de måste fokusera mera på hur det går för eleverna kunskapsmässigt och inte bara visa lägstanivån. Skollagens målsättning är ju att alla elever ska kunna nå så långt som möjligt i sin egen kunskapsutveckling, inte bara de elever som behöver stöd. Därför behöver till exempel meritvärdet och andel elever med betyg i alla ämnen också vara indikatorer för hur det går för eleverna i grundskolan. Kvalitetskriterierna och indikatorerna i grundskolan bygger nu mest på upplevelser hos elever, lärare och vårdnadshavare.

Det behövs ett nationellt kvalitetssystem för skolan som bygger mer på fakta och mindre på tyckande. Ett mer balanserat kvalitetssystem med större fokus på elevernas resultat och kunskapsutveckling över tid. I gymnasieskolan behöver man också följa den samlade betygsutvecklingen för eleverna inte bara att de fullföljer studierna.

Systematiskt kvalitetsarbete enligt Specialpedagogiska skolmyndigheten

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) skriver så här på sin hemsida:

Att arbeta med systematiskt kvalitetsarbete är obligatoriskt och står i skollagen. Men det är också en möjlighet att som skola synliggöra kvalitet och likvärdighet. Det systematiska kvalitetsarbetet innebär att huvudmän, förskole- och skolenheter systematiskt och kontinuerligt ska följa upp

verksamheten. De ska analysera resultat i förhållande till de nationella målen. Utifrån det ska utbildningen planeras och utvecklas.

En del i uppdraget innebär att SPSM och Skolverket gemensamt erbjuder huvudmän inom skolväsendet återkommande kvalitetsdialoger. Samtliga huvudmän för förskola, förskoleklass, grundskola, anpassad grundskola, specialskola, sameskola, gymnasieskola, anpassad gymnasieskola, kommunal vuxenutbildning och fritidshem kommer att erbjudas kvalitetsdialoger.

Kvalitetsarbete enligt Skolinspektionen – tillstånd, tillsyn och kvalitetsgranskning

Skolinspektionens uppdrag är att genom inspektion och tillståndsprövning se till att skolhuvudmän sköter sina verksamheter enligt lagar och förordningar. Myndigheten ställer krav på att skolhuvudmännen följer skollagens krav, att de utvecklar sina verksamheter, genomför förbättringar och garanterar god kvalitet.

Med skolhuvudman menar de den som driver en fristående eller kommunal skola. Genom uppdraget arbetar de för att alla barn och elever ska få en likvärdig utbildning av god kvalitet. Utbildningen ska ske i en stimulerande och trygg miljö.

Skolinspektionen ska bland annat:

- **bidra till ökad måluppfyllelse, kvalitet och likvärdighet**
- **regelbundet granska kvaliteten i och utöva tillsyn över verksamheter och huvudmän**
- **kommunicera resultat från inspektioner**
- **skyndsamt handlägga signaler om missförhållanden.**

Skolinspektionen granskar också att kommuner möter kraven i deras arbete med tillståndsgivning och inspektion av enskild förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg och enskild förskoleklass. Även skol- och utbildningsverksamheternas arbete med att följa upp studieresultat inom vuxenutbildningen.

Skolinspektionen ska även pröva ansökningar om att driva fristående skolverksamhet, rätt till bidrag och statlig tillsyn.

Myndigheten ska:

- **följa upp beslut om tillstånd eller rätt till bidrag i nära anslutning till verksamhetens start**
- **sprida kunskap om vad som krävs för att starta fristående förskoleklass, en fristående skola eller en internationell skola.**

Skolinspektionen gör löpande analyser och bedömningar för att avgöra vilken inspektionsform som bäst bidrar till förbättringar i skolorna. Statistik ligger ofta till grund för eller bidrar till urvalen.

De skolor och skolhuvudmän som har haft allvarliga risksignaler väljs ut för tillsyn. Skolor och huvudmän med mindre risk för missförhållanden och de som inte inspekterats på ett antal år väljs ut för kvalitetsgranskning.

Tillsyn

När skolor uppvisar en allvarlig riskbild för att eleverna inte får den utbildning de har rätt till genomför Skolinspektionen tillsyn. Det kan till exempel bero på låg måluppfyllelse, indikationer på missförhållanden eller ekonomisk risk. Skolinspektionen genomför även alltid tillsyn när en fristående skola är igång under sitt första verksamhetsår. Myndigheten analyserar olika typer av underlag för att kunna bedöma vilka skolor eller verksamheter som har behov av en tillsyn.

Definition av tillsyn

2 § Med tillsyn avses i denna lag en självständig granskning som har till syfte att kontrollera om den verksamhet som granskas uppfyller de krav som följer av lagar och andra föreskrifter. I tillsynen ingår att fatta de beslut om åtgärder som kan behövas för att den huvudman som bedriver verksamheten ska rätta fel som upptäckts vid granskningen.

Om det vid tillsynen av verksamheten vid en skolenhet konstateras återkommande brister som påtagligt påverkar förutsättningarna för elever att nå målen för utbildningen, ska lärarresurserna vid skolenheten analyseras. Lag (2014:903).

4 § En kommun har tillsyn över

1. förskola och fritidshem vars huvudman kommunen har godkänt enligt 2 kap. 7 § andra stycket,
2. pedagogisk omsorg vars huvudman kommunen har godkänt enligt 25 kap. 10 §, och
3. att enskilda som godkänts av kommunen fortlöpande uppfyller kraven i 2 kap. 5 och 6 b §§ och 25 kap. 10, 10 a och 10 b §§.

Kommunens tillsyn enligt första stycket omfattar inte tillsyn över att bestämmelserna i 6 kap. följs. Lag (2022:1088).

Kvalitetsgranskning

Inom kvalitetsgranskning kan skolor bland annat väljas utifrån att det var länge sedan en inspektion genomfördes. Andra anledningar kan vara antaganden om att de inte håller en tillräcklig kvalitet eller för att myndigheten ska få en generell överblick i en viss fråga.

Skolinspektionen arbetar i huvudsak i enlighet med styrmodellen i Sverige och det arbetet driver också kvalitetsutveckling. Men för att de ska kunna driva tillsyns- och gransknings-arbetet ännu mer framgångsrikt krävs tydligare kvalitetskriterier att utgå ifrån. Särskilt om kvalitetsgranskningen också ska vara utgångspunkt för hantering av kvalitetsbrister som pågående utredningar tittar på, se bilaga 1. Skolinspektionen skulle också i större utsträckning kunna arbeta med svansarna som jag beskriver längre fram – att granska de sämsta skolorna riktigt skarpt och börja premiera de bästa skolorna. Det skulle gagna både kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling av skolan i Sverige. Det finns även en hel del att hämta från internationella studier om staten vill utveckla Sveriges skolinspektion.

Några tankar om kvalitetssystem för svensk skola

En skola med hög kvalitet är en skola som svarar mot nationella mål, krav och riktlinjer, en skola där elevernas rätt till en likvärdig utbildning förverkligas och där alla elever får möjlighet till maximal utveckling utifrån sina egna förutsättningar. Men vad utmärker egentligen en skola med hög kvalitet?

En skola med hög kvalitet är en skola som ständigt förbättrar sin verksamhet för att nå målen skrev lärarorganisationerna i en skrift om kvalitet och kvalitetsutveckling. Kvaliteten i skolan är nära förknippad med lärarnas och skolledarnas professionalitet. Det fanns en tid när läraren var den bäst utbildade i byn, så är inte längre fallet. Det är svårt att förbättra skolans kvalitet om vi inte har lärare med hög kvalitet. Hur kan vi återupprätta läraryrkets status och attraktivitet är an av de viktigaste frågorna för att förbättra kvaliteten. Här har staten ett stort ansvar för att förbättra lärarutbildningen.

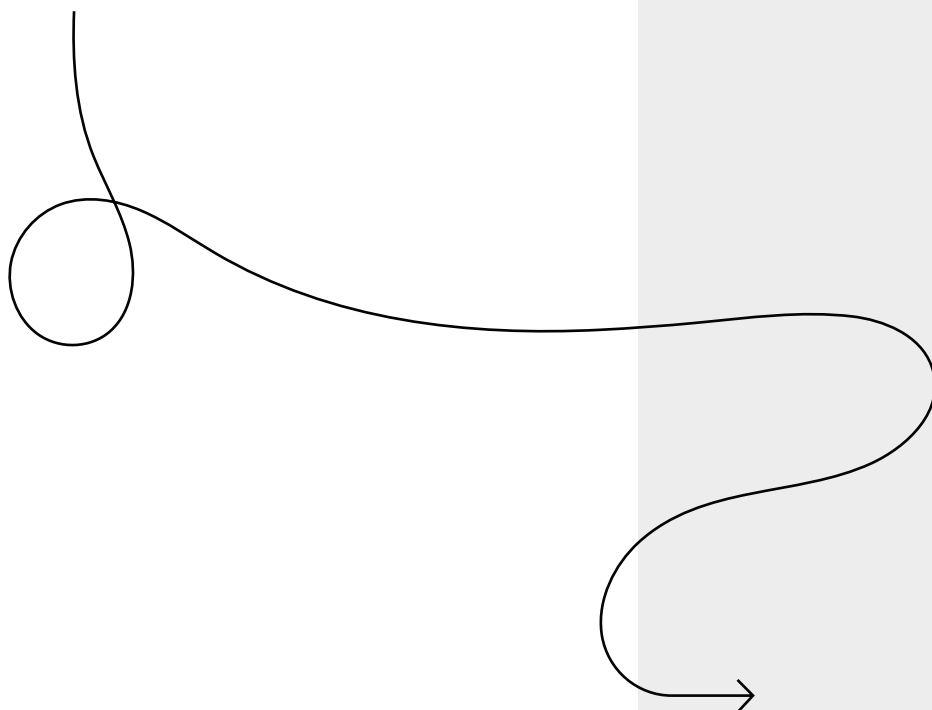
Hur man ser på kvalitet avgör också hur man väljer att konstruera system för kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling. Ska framtidens kvalitetssystem enbart fokusera på resultat och prestation eller ska det också mäta processer som leder fram till målen? Skola och utbildning är ju ett långsiktigt uppdrag som pågår under många år. Hur kan man mäta kvalitet och kvalitetsbrister under pågående process? Det blir särskilt viktigt om granskning av kvalitetsbrister också ska användas för ekonomiska sanktioner mot huvudmän.

Value Added (VA) är ett mått på skolans bidrag till elevernas kunskapsutveckling. Tanken bakom VA-modeller är att försöka få fram mått på hur mycket eleverna har lärt sig på skolan. Det görs genom att jämföra ett ingångsvärde på elevernas kunskaper när de börjar på en skola med ett utgångsvärde när de slutar på skolenheten. Skillnaden mellan elevernas faktiska utgångsvärde och förväntade utgångsvärde när hänsyn tas till deras ingångsvärde är skolenhetens mervärde eller förädlingsvärde. Det är skolans bidrag till sina elevers kunskapsprogression. Skolverket har utvärderat VA-modeller (2019) och konstaterar att det är många faktorer både inom och utanför skolan som påverkar elevers resultat och inte helt enkelt att använda VA-modeller i ett nationellt kvalitetssystem.

Det nationella kvalitetssystemet i svensk skola behöver utifrån min erfarenhet bli mer enhetligt, enklare, tydligare och mer transparent för att kunna fungera i praktiken. Det är möjligt att skapa ett mer balanserat kvalitetssystem med betyg och provresultat, enkätresultat och resultat från tillsyn och kvalitetsgranskningar. Kvalitetssystemet bör också ha några stationer på vägen mot år 9 för att kunna mäta processer och säkra att skolorna och eleverna är på rätt väg till exempel år 3, 5 och 8.

Alla skolhuvudmän måste vara med i kvalitetssystemet och granskas på samma sätt. De tre skolmyndigheterna behöver samordna sina kvalitetsdata i en gemensam portal som är tillgänglig för alla skolor, elever, vårdnadshavare och beslutsfattare på olika nivåer.

För att kunna utveckla framtidens kvalitetssystem behöver alla aktörer enas om en mer kunskapsinriktad målsättning och jobba tillsammans mot målet. De behöver bli mycket bättre på att samspela men också bättre på sina egna olika roller. Mer om framtidens balanserade kvalitetssystem i mina avslutande reflektioner.



Att leda och styra skolverksamhet för bättre resultat

Jag har varit verksam och arbetat med skolfrågor på olika nivåer de senaste 30 åren, som lärare, skolledare, undervisningsråd och regionchef på Skolverket samt som utbildningsdirektör och stadsdirektör i en kommun. I alla mina roller har jag fokuserat på att alla barn och unga har rätt till maximal utveckling utifrån sina egna förutsättningar. Mitt ledarskap är alltid faktabaserat och bygger på aktuell forskning. I detta avsnitt har jag valt att kort beskriva mina viktigaste erfarenheter av att kunna leda och styra skolverksamhet för bättre resultat för alla elever.

Fem goda råd till dig som vill utveckla skolans likvärdighet och kvalitet:

- Fokus på maximal utveckling för alla barn och unga - i alla skolformer och hos alla huvudmän
- Höga förväntningar på alla - elever och föräldrar, lärare och skolledare, politiker och tjänstepersoner
- Tydliga enkla mål och transparent uppföljning
- Utbilda och lita på professionen lärare och skolledare
- Jobba med svansarna – granska de sämsta och premiera de bästa skolorna

Fokus på maximal utveckling för alla

Skolans uppdrag är att erbjuda maximal utveckling för alla barn och unga i alla skolformer och hos alla huvudmän i hela landet. Om alla aktörer tydligt fokuserar på detta när de formulerar styrdokument och följer upp resultat så blir det enklare för alla i skolsystemet att åstadkomma bättre resultat. Rensa upp i styrdokumentet och ta bort det som inte leder till denna målsättning.

De statliga styrdokumentet för skolan har blivit alltför omfattande och röriga för att de professionella ska kunna tillämpa de. Staten har nu ett stort ansvar och en stor möjlighet att göra en storstädning av styrdokumentet när så många utredningar pågår, se bilaga 1.

Höga förväntningar på alla

Min erfarenhet som lärare, ledare och chef är att du måste ha höga förväntningar på alla för att det ska bli bättre. Så säger också forskningen, höga förväntningar bidrar till bättre resultat. Det är bara människor som skapar resultat. Därför måste vi se till att vi har riktigt bra lärare i skolan. Utbilda bra lärare och premiera de bästa lärarna till exempel de som lyckas lära alla elever att läsa, skriva och räkna. De lärarna ska ha en bra löneutveckling, det ska kunna löna sig att vara en riktigt bra lärare. Skapa gemensam och enskild kompetensutveckling som bidrar till lärarnas kunskapsutveckling.

Ha höga förväntningar på rektorerna så att de säkrar alla barns utveckling i sin verksamhet. Säkerställ så att de kontinuerligt följer upp de elever som inte når målen individuellt. Rektor måste också skapa en god arbetsmiljö för lärarna och övrig personal och leda arbetet med både kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling på skolan.

Ha höga förväntningar på alla elever, om alla lärare och skolledare tror att de kan så kan de mer. Ha också höga förväntningar på vårdnadshavarna, de har ett stort ansvar och en stor möjlighet att stödja barnens kunskapsutveckling.

Tydliga enkla mål och transparent uppföljning

Skapa tydliga enkla mål och följ upp de kontinuerligt och transparent med både hårda och mjuka data. Se till att nationella och lokala prov också bidrar till kunskapsutveckling. Rätta prov centralt både nationellt och lokalt. Skapa en öppen transparent uppföljning så att elever, lärare, skolledare och vårdnadshavare kan följa utvecklingen.

Några exempel på delmål och indikatorer i grundskolan som borde ingå i ett nationellt kvalitetssystem är resultat på nationella prov år 9, meritvärde år 9, godkända betyg i alla ämnen, andel behöriga till gymnasiet och trygghet och studiero.

Gör också enkäter som mäter elevers, personals och vårdnadshavares upplevelse så att frågorna också stödjer kunskapsutvecklingen och följer läroplan och kursplaner. Men fråga bara efter det som är viktigt för kunskapsutvecklingen.

Tydliga enkla mål och transparent uppföljning

Skapa tydliga enkla mål och följ upp de kontinuerligt och transparent med både hårda och mjuka data. Se till att nationella och lokala prov också bidrar till kunskapsutveckling. Rätta prov centralt både nationellt och lokalt. Skapa en öppen transparent uppföljning så att elever, lärare, skolledare och vårdnadshavare kan följa utvecklingen.

Några exempel på delmål och indikatorer i grundskolan som borde ingå i ett nationellt kvalitetssystem är resultat på nationella prov år 9, meritvärde år 9, godkända betyg i alla ämnen, andel behöriga till gymnasiet och trygghet och studiero.

Gör också enkäter som mäter elevers, personals och vårdnadshavares upplevelse så att frågorna också stödjer kunskapsutvecklingen och följer läroplan och kursplaner. Men fråga bara efter det som är viktigt för kunskapsutvecklingen.

Utbilda och lita på professionen

Skapa en riktigt bra lärarutbildning och utbilda bra lärare och skolledare. De senaste rapporterna om hur lärarutbildningen fungerar idag är oroväckande. Men förhoppningsvis kan utredningen om att utveckla lärarutbildningarna ge nya inriktningar framåt. Pröva också att konkurrensutsetta lärarutbildningen genom att tillåta alternativ med hög kvalitet.

Utveckla ett bättre samarbete mellan lärosäten och huvudmännen och ordna bra praktikplatser för blivande lärare. Examinera bara de lärarkandidater som håller måttet. Huvudmännen behöver ordna riktigt bra introduktion för nya lärare. Det behövs också en kvalitativ och kontinuerlig professionsutveckling för både lärare och skolledare.

Läraryrket måste också bli ett mer attraktivt yrke så att fler och mer meriterade söker sig till lärarutbildningen i framtiden. Utan bra lärare kan vi inte utveckla skolan för eleverna. Här har staten ett stort ansvar som lärarutbildare och huvudmännen ett lika stort ansvar som arbetsgivare.

Jobba med svansarna

Om du är chef i en stor verksamhet inom stat, hemkommun eller hos en huvudman måste du fokusera på det som är viktigast. Min erfarenhet av att jobba med svansarna har gett väldigt goda resultat. Det är också det som utvärderingsforskare lyfter fram för att man ska nå ännu bättre resultat. Utveckla ett system där du bryr dig särskilt om de sämsta och premierar de bästa, då kommer alla att vilja bli bättre.

Gör det riktigt svårt att vara dålig genom aktiv och skarp tillsyn och insyn både nationellt och lokalt. Ha koll på de sämsta så att de måste utveckla eller avveckla sin verksamhet.

Gör det lätt att vara riktigt bra, skapa incitament för alla aktörer att göra sitt bästa och premiera de bästa med utmärkelser. Premiera de bästa lärarna, de bästa skolledarna och de bästa skolorna oavsett huvudmannaskap.

Avslutande reflektioner

Denna rapport om likvärdighet och kvalitet i svensk skola har skrivits utifrån min breda och djupa erfarenhet av skolan i olika roller under drygt 30 år. Under arbetet med rapporten har jag blivit stärkt i min samlade bild av skolan men också frustrerad.

Varför har det blivit så krångligt och rörigt i styrdokumentet? Vad händer med skolans kärnuppdrag – elevernas kunskapsutveckling?

Varför är det så stort fokus på fristående skolor idag? De flesta elever i Sverige går i kommunala skolor (84%) med mycket varierande kvalitet. Varför granskar man inte de kommunala skolorna mer? Allt fler barn går också i statliga skolverksamheter där det rapporteras om kvalitetsbrister? Hur granskas de?

Det finns nu en stor möjlighet att börja rätta till styrningen av skolan för elevernas skull, alla har rätt till maximal utveckling utifrån sina egna förutsättningar. Vi behöver också få en styrning av skolan i Sverige som gör det lättare, roligare och mer attraktivt att vara både lärare och skolledare. Skickar därför med några avslutande inspel till det fortsatta utvecklingsarbetet.

Tydlig gemensam målsättning för alla aktörer

Fokusera på den gemensamma och tydliga målsättningen i portalparagrafen - maximal utveckling för alla elever utifrån sina egna förutsättningar i alla skolformer och hos alla huvudmän.

Ta fram en ny läroplan med ökad kunskapsinriktning, utredning pågår nu och leder förhoppningsvis till en ny och tydligare läroplan och så småningom nya ämnes- och kursplaner. Följ upp och utvärdera elevernas kunskapsutveckling med nationella prov och central rättning.

Staten behöver ta sitt ansvar och göra det tydligt och enkelt för alla aktörer i skolsystemet. Staten måste fokusera på sina egna uppgifter i systemet till exempel styrdokument, betygssystem, nationella prov, lärar- och rektorsutbildning samt tillsyn och kvalitetsgranskning. Om staten får ordning på de styrande delarna i skolsystemet kan hemkommunerna och huvudmännen ta sitt ansvar för att alla barn och unga får en utbildning av hög kvalitet.

Staten behöver därför rensa upp i nuvarande styrdokument och göra det enklare och tydligare vad man ska åstadkomma. Följ sen upp målen och inget annat och redovisa resultat öppet, enkelt, tydligt och kontinuerligt.

Staten behöver också säkerställa samma regler och krav för alla skolhuvudmän, kommunala, fristående och statliga.

Lika villkor för alla huvudmän

Alla huvudmän både kommunala, fristående och statliga har samma uppdrag enligt portalparagrafen i skollagen. Deras uppgift är att ge alla barn och unga maximal utveckling utifrån sina egna förutsättningar. Då måste också staten och hemkommunerna hantera alla skolhuvudmän lika. Ställ samma höga krav på alla och ge samma förutsättningar för att de ska göra ett riktigt bra jobb.

Nu pågår flera nationella utredningar, se bilaga 1, som alla vill se en större inriktning på kunskapsutveckling i skolan, det är bra. Men också utredningar som vill begränsa eller försvåra uppdraget och finansieringen för de fristående skolorna. Många fristående skolor bedriver idag en mycket bra verksamhet för eleverna. Men de dåliga fristående skolorna ska naturligtvis granskas skarpt, precis som dåliga kommunala och statliga skolor.

Det är viktigt att man har samma krav och villkor för alla huvudmän med tydliga mål och lika finansiering. Det är också viktigt att man hanterar alla huvudmän lika vid både kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling. Det innebär skarp tillsyn av de sämsta skolorna och att premiera de bästa oavsett huvudmannaskap. Då kan man långsiktigt åstadkomma ett skolsystem som successivt förbättras för alla elever.

Ett balanserat och faktabaserat nationellt kvalitetssystem

Staten behöver göra ett rejält omtag i synen på ett nationellt kvalitetssystem för skolväsendet. Det behöver bli mer balanserat och faktabaserat och få ett större fokus på elevernas kunskapsutveckling i alla skolor.

Ett nationellt kvalitetssystem för svensk skola måste innehålla både kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling om vi vill att skolan ska ha en hög lägstanivå och att skolan också ska utvecklas kontinuerligt kommande år. På så sätt får vi ett mer balanserat och långsiktigt hållbart nationellt kvalitetssystem.



Kvalitetssäkring i skolan syftar till att säkra att alla skolor har en hög lägsta nivå samt att förebygga fel, avvikelser och brister.

Kvalitetssäkringen måste vara lika skarp mot alla huvudmän, det handlar om att säkra en hög lägstanivå för alla barn och unga oavsett vilken skola de går i. De har rätt till maximal utveckling utifrån sina förutsättningar. Skollagen är en stark rättighetslag och alla som arbetar med skolans utveckling måste verka för en hög lägstanivå. Vi kan inte ha dåliga skolor, varken kommunala, fristående eller statliga.

Kvalitetsutveckling i skolan syftar till att ständigt förbättra verksamhetens förmåga att på bästa sätt uppnå de nationella målen.

Kvalitetsutveckling gäller alla huvudmän och alla skolor som måste fortsätta utveckla sin verksamhet kontinuerligt för att inte stagnera men också för att kunna bli ännu bättre för alla elever. Kvalitetsutveckling kan ske på olika sätt, några viktiga komponenter är resultatuppföljning, självvärdering och kvalitetsdialoger.

Skolinspektionen bör fortsatt ha ansvar för kvalitetssäkringen av svensk skola genom en skarp aktiv tillsyn av de 5-10 % sämsta skolorna varje år. Underlag för urval av skolor ska utgå från elevernas kunskapsresultat, enkätresultat från lärare, elever och vårdnadshavare samt ekonomiska resultat och anmälningar eller andra signaler om skolan.

På motsvarande sätt ska hemkommunerna arbeta med skarp tillsyn och insyn när det gäller de 5-10 % sämsta förskolorna och vuxenutbildningarna varje år.

Gör det riktigt svårt att vara dålig genom aktiv och skarp tillsyn/insyn både nationellt och lokalt. Granska de 5-10 % sämsta verksamheterna varje år. Ha koll på de så att de måste utveckla eller avveckla sin verksamhet.

Staten och hemkommunerna bör också arbeta mer aktivt med att stimulera alla skolor att jobba med kontinuerlig kvalitetsutveckling så att alla elever får möjlighet att utvecklas maximalt.

Gör det lätt att vara riktigt bra, skapa incitament för alla aktörer att göra sitt bästa och premiera de 5 -10 % bästa med olika utmärkelser. Premiera de bästa lärarna, de bästa skolledarna och de bästa skolorna oavsett huvudmannaskap, både nationellt och lokalt.

Huvudmännen måste ha ansvaret för kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling av sina egna skolor. De måste säkerställa en hög lägstanivå på sina egna skolor och sträva efter att utveckla kvaliteten kontinuerligt.

Staten och hemkommunerna måste ge medborgare och kunder mycket bättre information om skolan både nationellt och lokalt till exempel genom att visa resultat och jämförelser av skolorna öppet och transparent. Då kommer också alla huvudmän att vilja förbättra sina resultat över tid, ingen vill visa upp dåliga resultat i en jämförelse med andra.

Ett nationellt faktabaserat och balanserat kvalitetssystem som är stabilt och långsiktigt kommer att öka tilltron och legitimiteten för hela skolväsendet och på sikt bidra till bättre resultat för eleverna. Det är också viktigt att systemet är transparent, begripligt och rättssäkert så att alla huvudmän och skolor hanteras lika.

Pågående nationella utredningar

För närvarande pågår många viktiga nationella utredningar på skolans område, se bilaga 1. Flera utredningar kommer att lämna sina rapporter det närmaste året. Därefter följer remissrundor och så småningom förslag till beslut. Nu finns stora möjligheter att förändra skolans styrning så att den leder till en positiv kvalitetsutveckling för eleverna på riktigt. Men då måste beslutsfattarna våga rensa och städa upp i nuvarande system och skapa en tydlig gemensam målsättning som får en bred politisk förankring. Och mycket mer fokus måste läggas på riktigt bra lärare och skolledare som får möjlighet att göra sitt arbete, utan alltför mycket administrativt krångel.

Det framtida skolsystemet behöver också ett enklare och tydligare finansieringssystem så att huvudmännen får mer likvärdiga villkor för sitt uppdrag. Staten behöver ta bort eller minska de riktade stadsbidragen, de är onödigt krångliga och gör inte nytta för eleverna. Nu pågår en nationell utredning om det framtida skolpengssystemet, varför jag inte går in närmare på denna fråga här.

Statliga skolmyndigheters utveckling under åren 1991 – 2024

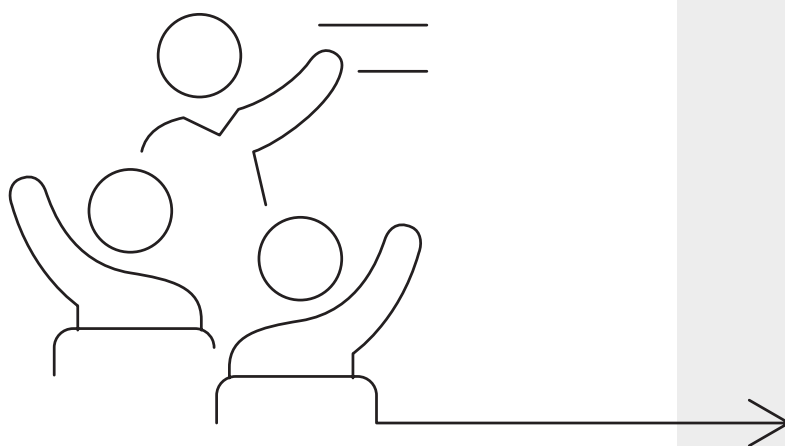
Avslutningsvis vill jag också beröra den utveckling som skett inom skolmyndigheterna de senaste 30 åren. Det blev väldigt tydligt för mig nu när jag uppdaterade mig på alla områden inom skolan.

Skolöverstyrelsen lades ned 30 juni 1991, de hade då ca 700 anställda och ansågs vara en alldeles för stor skolmyndighet. 1 juli 1991 bildades Skolverket och Statens institut för handikappfrågor, tillsammans hade de då ca 350 anställda. Skolan kommunaliserades och ett ökat ansvar lades på hemkommunerna och skolhuvudmännen.

Nu år 2024 har vi tre skolmyndigheter som hanterar det nationella ansvaret för skolan: Skolverket med ca 850 anställda, Skolinspektionen med ca 540 anställda och Specialpedagogiska skolmyndigheten med ca 1300 anställda. Totalt har de nationella skolmyndigheterna idag ca 2700 anställda. Till detta kommer förstås alla de som arbetar med lärarutbildning och rektorsutbildning, oklart hur många.

Jag har följt skolutveckling internationellt, nationellt och lokalt under drygt 30 år. De statliga skolmyndigheterna har svällt från ca 350 anställda 1991 till nästan 3000 anställda idag. I hemkommuner och hos huvudmännen finns också ett ökat antal tjänstepersoner och administratörer idag, oklart hur många. Skolans styrning har blivit alltmer administrativ med fler ekonomer och jurister på alla nivåer. Varför ser utvecklingen ut så här? Har skolan blivit bättre för eleverna och lärarna under de här åren?

Jag är tveksam, vi har i alla fall ännu inte sett bättre resultat för eleverna av den ökade administrationen i staten, hemkommunerna och hos huvudmännen. Fokus har legat för mycket på annat än elevers kunskapsutveckling. Min samlade bild är att vi behöver rensa upp administrativt i alla led och fokusera på bra lärare och skolledare som både får och kan arbeta för maximal utveckling för alla elever varje dag.



| 4 | Utbildning